
Non multa, sed multum

Sodobna muzeološka teorija uči o odprtosti, dostopnosti in angažiranosti. V muzejski praksi pa te besede pomenijo profesionalnost, ki v svojem jedru ni nič drugega kot sovpadanje osebnih in službenih prizadevanj. Muzejsko delo je poslanstvo na institucionalni in osebni ravni. Presega plotove znanstvenih poljan in prerašča ograde strokovnosti. Dober muzealec svoje znanje uresničuje v dobro družbenega razvoja in v prid človeštva in pri tem osmišlja samega sebe. Zapisana trditev bo za marsikoga nesprejemljiva in morda celo sporna, če pa upoštevamo paradigmo sodobnega, družbeno angažiranega muzeja, k temu ni kaj dosti dodati in niti ne odvzeti.

Zaposleni v SEM se tega že dolgo zavedajo, kar je razvidno iz njihove zavzetosti, delovnih uspehov in odnosa, ki ga izkazujejo ob vsaki priložnosti do svoje javnosti, do slovenske družbe in nas, kolegov. Znano mi je, da Ljubljančani imenujejo SEM naš muzej. To je izjemna čast, saj kaže, da so ga ljudje vzeli za svojega in se v njem prepoznavajo. To pa lahko uspe zgolj ustanovam, ki se izogibajo modnemu elitizmu, ostencializmu ali celo ekshibicionizmu. Gotovo so nekatere ustanove poklicane tudi k slednjemu. Priznati pa je treba, da jim težko najdemo mesto v dvomilijonski, identitetno močno podhranjeni slovenski družbi, ki ji je gospodarska kriza povsem spodjedla tla pod nogami. Če kdo, smo muzealci poklicani k prepoznavanju temnin izpraznjene globine vrednot, ki se skrivajo pod ledeno skorjo ekonomske krize. In če kaj, je dediščina nesporna zakladnica občečloveških vrednot, muzealci pa ljudje, ki zmorejo s strokovnostjo in znanstvenostjo prodirati do njih in jih širiti v okolju. Podobno kot pravi Bruno Bettelheim za pravljice, da odpirajo otroku poti do nezavednega in mu pomagajo odraščati, tudi muzeji napajajo človeštvo z modrostjo in ga usmerjajo k vrednotam. Vodijo ga v odraslost in preseganje egoizma.

Sodobne muzeje prepoznamo po njihovi skrbi za marginalizirane. Vsi slovenski muzeji po malem vključujemo starejše, mlajše, etnične ali kakšne druge skupine, pač kolikor nam sredstva, čas – in empatija do sveta dopuščajo. Malo pa jih je, ki bi svoje delo posvetili brezdomcem in Romom. Delo z njimi je težko, zaznamujoče in neredko ga je, vsem deklariranim muzeološkim in muzealskim principom navkljub, zelo težko izpeljati. V SEM sta nastala dva taka projekta. Prvi je romski festival kustosa Ralfa Čeplaka Mencina, ki je dobesedno odprl ljubljanski elitizirani kulturni prostor »drugim«. Projekt skuša z velikimi težavami preživeti in upravičiti tolikokrat omenjano, pa malokrat zares udejanjeno muzejsko skrb za marginalizirane. Drugi takšen projekt je delo kustodinje dr. Nene Židov z brezdomci in skromna, toda po

družbenem sporočilu gigantska skupna razstava. Brez podpore vodstva muzeja teh dejavnosti ne bi bilo, kot tudi ne brez zavedanja obeh kustosov svoje osebne in poklicne odgovornosti do družbe.

Ne le, da je tovrstne projekte težko izvesti, težko je tudi razkriti njihovo pravo družbeno vrednost celo muzealcem samim – podobno kot je težko dopovedati, da so muzeji in razstave, ki služijo prvenstveno znanosti, elitistične in vodijo v družbeno neenakost in slabljenje demokracije. Da je to res, potrjujejo vsakoletne Valvasorjeve nagrade. Pri kriterijih, ki jih je izoblikovala komisija, so jasno izražene zahteve sodobnega muzealstva. Poudarjena je družbena vloga muzejev, njihova odgovornost, angažiranost, inkluzija itd. Navkljub dokaj jasno zapisanim izhodiščem pa se vedno znova izkaže, da člane komisije bolj kot družbeni pomen razstave očara blišč predmetov. Posebej čarobnega pomena so globina in dolžina kustosove znanstvene misli in družbeni šik dogodkov, ki spremljajo razstavo. Res je. Težko je meriti benefit publike, ki ji je bila razstava namenjena. Treba se je pač zazreti v nasprotno smer, kjer je zelo lahko zaznati razkrojenost, brezidentitetnost in globoko krizo vrednot slovenske družbe. Stanje, h kateremu je morda odločilno pripomoglo tudi zane-marjanje poslanstva, ki ga imajo muzeji do družbe. Muzejski posel je po svoje podoben zdravniškemu, le da se muzeji namesto s posameznikom ukvarjajo z družbo in njenimi potrebami v celoti. Tako v muzealstvu kot v medicini se je veliko lažje (in donosneje?) ukvarjati z lepотно kirurgijo kot z nalezljivimi boleznimi. Oboji pa natančno vemo, da čeprav namenja sodobna družba velikanske vsote za lepoto, je zdravje družbe odvisno predvsem od preprečevanja virov okužbe. V simbolnem, muzejskem jeziku se te nalezljive »družbene bolezni« imenujejo neznanje, ignoranca in neempatija.

Zelo blizu ignorance se skriva tudi največja nevarnost sodobnega muzealstva (in s tem tudi slovenskih muzejev) – težnja po tržni uspešnosti. Ponavljanje o tržni uspešnosti muzejev je postala prava politična mantra. Muzeje na vrat na nos sili v dejavnosti, ki trosijo žvenka in plenka in omogočajo finančno uspešnost kdove komu. Mar je tržnost zares lahko (edino) merilo uspešnosti muzejskega dela? Iluzija, da s pomočjo učenih glav z zahoda, ki tako zelo malo vedo o naši družbi, lahko nemudoma zakorakamo naravnost na tržišče, se je na tihem že spremenila v vseprisotno politično voljo. Bati se je, da se bomo muzealci ob pehanju za zaslužek za vsako ceno spremenili v mešetarje in zaslužkarje, ki jim je profesionalna etika skupaj s teoretično podkovanostjo deveta briga. S političnim mešnjem (direktorskih) kart se muzejem kaj lahko zgodi, da bodo izgubili profesionalno verodostojnost. Muzejem se verjame, to je pa danes v družbi, kjer je vse olastninjeno, še zadnji pomemben »politični otok«. Muzeji so prostor vrednot, če popustimo pred pritiski profitabilnosti, bo padla še zadnja trdnjava na šahovnici bojevanja za pravično in uravnoteženo slovensko družbo. Muzealci smo tisti, ki edini smemo in moramo pojasniti, da je muzejski profit vse kaj drugega kot neposredno kapljanje cekinov v mošnjček. Je prepleteno prizadevanje za širjenje občečloveških vrednot in modrosti. Je učenje najzlahotnejše vrste. Je prizadevanje za boljšo družbo. Je šola altruizma. Je širjenje vere v človeka in človeštvo, kot tudi kesanje in odpuščanje s ciljem, da bi našli kakovostno sobivanje v boljšem jutrišnjem dnevu. Z avtoritarnim, neprofesionalnim vodenjem in muzejskim delom pa se nam lahko spet pripeti stara zgodba o Potemkinovih vaseh z umazanimi igrami za dobiček, ki se bijejo za njihovimi idiličnimi pročelji.

V SEM se dobro zavedajo odgovornosti do sodobne družbe. Z raziskovanjem in komuniciranjem bogatih zbirk, ki so predragocena zakladnica slovenskega kolektivnega spomina, omogočajo Slovencem spoznavati korenine in graditi identiteto. Zaradi odprtosti in povezovalnosti imenujejo ljudje SEM naš muzej, kar je odraz posebnega mesta, ki ga ta ustanova zavzema v srcu Ljubljančanov in Slovencev. Postal je povezovalna točka tudi za mnoge tuje strokovnjake. Je kraj mnogih dogodkov in središče srečevanj ljudi, ki se sicer morda ne bi nikoli srečali, še manj pa povezali. SEM predstavlja za vse nas, ki nimamo lastne ustanove v Ljubljani, rezervno zatočišče ob vsaki priložnosti, ko potrebujemo prostor za katero od srečanj ali dogodkov. Ali pa zgolj miren kotiček za nekaj ur. Vsi vemo, da nam SEM-ovci ne bodo nikoli odrekli gostoljubnosti in kar je še več, za uslugo tudi ne bodo izstavili računa. Na začetku vsakega srečanja bo vedno nekdo prihitel s pozdravom. Če ima čas, kar sama direktorica. Prijazno pozdravi in zaželi uspeha pri delu. Kava, piškotek, čaša vode. Kako malo je treba, da se počutiš dobrodošel.

Se ve, SEM ima mnoge prednosti. Nahaja se v samem mestnem središču, ima lepe prostore in vsako leto kakšno zares imenitno razstavo. Pa vendar – muzej brez muzealcev, ki se zavedajo in udejanjajo najžlahtnejše muzejsko poslanstvo s srcem, je samo stavba z zbirkami. Je hiša z nezadovoljnimi obiskovalci v deželi brez identitete in brez kolektivnega spomina.

Muzej smo ljudje in SEM je žlahtna podoba te trditve.